

Umsögn um bráðabirgðaákvæði um notkun talnakvarða í námsmati við lok grunnskóla skólaárið 2026–2027

Martin Jónas B. Swift

Samantekt

Ég legg til að fallið verði frá bráðabirgðaákvæðinu og að bókstafakvarðinn verði áfram notaður við brautskráningu úr grunnskóla.

- **Ákvæðið nær ekki markmiðum sínum.** Talnakvarðinn gefur ásýnd nákvæmni og samræmis sem matið stendur ekki undir.
- **Bókstafakvarðinn hentar betur.** Hann fellur að hæfnimiðuðu námsmati og nemendur sem brautskrást í vor hafa verið metnir á honum alla skólagönguna.
- **Fyrirvarinn er of skammur.** Breytingin kemur á miðju skólaári og eykur þann óstöðugleika sem varað er við í nýjustu PISA-skýrslunni.

Talnakvarðinn nær ekki markmiðum ákvæðisins

Markmið ákvæðisins er sagt vera að bregðast við ákalli um „skýrari, einfaldari og samræmdari einkunnagjöf“ (Mennta- og barnamálaráðuneytið, 2026). Það næst ekki.

Tölur henta vel til að mæla eina línulega stærð, eins og hitastig. Hæfni nemenda er hins vegar fjölþætt og í hverri einkunn eru sameinuð ólík hæfniviðmið. Í samfélagsgreinum getur nemandi sem aflar heimilda vel en á erfitt með túlkun fengið sömu einkunn og nemandi sem túlkar vel en velur heimildir illa. Val og vægi verkefna ræður líka miklu: próf sem leggur áherslu á veldareikning hyglir öðrum nemendum en próf sem leggur áherslu á prósentur. Einkunnin verður því ætíð matskennd, hvort sem hún er tala eða bókstafur.

Ákvæðið viðurkennir þetta sjálft, því þar segir að einkunn skuli ekki ákvarðast eingöngu sem meðaltal einkunna úr verkefnum. Samt er lokaekinn greinasviðs reiknuð sem vegið meðaltal og námunduð að heilli tölu, með vægi sem hver skóli ákveður. Tökum nemanda sem fær 7 í tveimur flokkum hæfniviðmiða og 6 í þeim þriðja. Vegi sá flokkur 40 % verður meðaltalið 6,6 og einkunnin 7. Vegi hann 60 % verður meðaltalið 6,4 og einkunnin 6. Í íslensku, ensku og stærðfræði ræður einmitt 7 því hvort nemandi hefur nám á 2. hæfniprepi í framhaldsskóla. Sama hæfni getur þannig leitt til ólíkrar niðurstöðu eftir skólum. Talnakvarðinn býr ekki til samræmi; hann felur ósamræmið á bak við tölur sem virðast nákvæmar.

Kostir bókstafakvarðans

- **Hann lýsir hæfni.** B merkir að hæfniviðmiðum sé náð og aðrir bókstafir lýsa hæfni umfram eða undir því. Bókstafir bjóða ekki upp á að reikna meðaltöl með aukastöfum, sem er einmitt það sem ákvæðið segist vilja forðast.
- **Hann gefur ekki falska nákvæmni.** Bókstafir draga úr því að einkunnir séu lesnar sem

hlutlægt mat á getu og að munurinn á 7 og 8 sé lesinn sem mælanleg stærð.

- **Hann skapar samfellu.** Nemendur sem brautskrást í vor hafa verið metnir á bókstafakvarða alla skólagönguna og framhaldsskólar hafa tekið við honum um árabíl. Ráðuneytið nefnir samfellu sem markmið, en ákvæðið rýfur samfelluna innan grunnskólans.

Of skammur fyrirvari

Skólar eiga að birta endurskoðaða skólanámskrá eigi síðar en 10. janúar 2027, á miðju skólaári. Haustmat hefur þá farið fram á bókstafakvarða. Kennarar þurfa því annaðhvort að gefa lokaekinn á kvarða sem aðeins hluti matsins byggir á, eða endurmeta það sem þegar hefur verið metið. Kynningarefni um nýja kvarðann hefur ekki nægt til að skýra hvað hann á að merkja, og innleiðing nógildandi aðalnámskrár sýndi að breytingar á námsmati krefjast tíma.

Í skýrslu Menntavísindastofnunar um PISA 2025 er bent á að óstöðugleiki og sífellt nýjar áherslur grafi undan trausti fagfólks á aðgerðum stjórnvalda (Menntavísindastofnun, 2026). Ráðuneytið tekur undir að framfarir kalli á „markvissar langtímaumbætur, skýr markmið og stöðuga eftirfylgni“ (Stjórnarráð Íslands, 2026). Að skipta um einkunnakvarða með nokkurra mánaða fyrirvara gengur gegn hvoru tveggja.

Tillaga

Ég legg til að fallið verði frá bráðabirgðaákvæðinu og að bókstafakvarðinn verði áfram notaður.

Mikill meirihluti landsmanna segist vilja einkunnir í tölustöfum (Maskína, 2025). Sá vilji er skiljanlegur, enda eru tölur kunnuglegar, en hann svarar ekki spurningunni um hvaða kvarði hentar hæfnimiðuðu námsmati best. Það tók skólana nokkur ár að laga sig að bókstafakvarðanum og hann er nú hluti af daglegu starfi. Í stað þess að skipta um kvarða ætti ráðuneytið að ljúka innleiðingunni: styðja skóla í að kynna námsmatið og tryggja að nemendur, foreldrar og framhaldsskólar skilji hvað bókstafirnir merkja.

Heimildir

Maskína. (2025, 10. október). *88% vilja að einkunnir séu birtar í tölustöfum.*

<https://maskina.is/88-vilja-ad-einkunnir-seu-birtar-i-tolustofum/>

Mennta- og barnamálaráðuneytið. (2026, 7. október). *Bráðabirgðaákvæði um notkun talnakvarða í námsmati við lok grunnskóla skólaárið 2026–2027* (Mál nr. S-193/2026). Samráðsgátt stjórnvalda. <https://island.is/samradsgatt/mal/4340>

Menntavísindastofnun. (2026). *PISA 2025: Helstu niðurstöður á Íslandi.*

<https://doi.org/10.33112/CXY4829>

Stjórnarráð Íslands. (2026, 7. september). *PISA 2025: Lesskilningur og stærðfræði versna en þrautseigja og sterk félagstengsl í námi og skóla.*

<https://www.stjornarradid.is/frettir/grein/pisa-2025-lesskilningur-og-staerdfraedi-versnar-en-thrautseigja-og-sterk-felagstengsl-i-nami-og-skola/>